

Halminen Tarja

KODIN MERKITYS IÄKKÄÄLLE

Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipalvelujen ohjauksen suuntautumisvaihtoehto
2009

KODIN MERKITYS IÄKKÄÄLLE

Halminen, Tarja
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipalvelujen ohjauksen suuntautumisvaihtoehto
Joulukuu 2009
Ohjaaja: Kivenmaa, Anne
YKL: 37,232
Sivumäärä: 34

Asiasanat: Koti, merkitys, ikääntyneet.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia mitä koti merkitsee iäkkäälle. Tutkimuksella pyrittiin tuomaan kodin merkitys esille iäkkäiden itsensä kokemana, heidän omin sanoin; mitkä asiat ovat kodissa tärkeitä, auttaako koti jaksamaan, ylläpitääkö koti iäkkään toimintakykyä vai kuluttaako se liikaa jäljellä olevia resursseja? Ja jos oma tuttu koti auttaa jaksamaan ja pysymään liikkeellä, niin mitkä seikat kodissa siihen vaikuttavat?

Tutkimusmenetelmäksi valittiin laadullinen tutkimus ja se toteutettiin teemahaastatteluna, keväällä 2008. Tutkimukseen haastateltiin viittä yli 80 – vuotiasta ulvilalaista. Taustatietojen lisäksi haastateltavilta kysyttiin kodin historiasta ja sisällöstä sekä kodin merkityksestä.

Tutkimuksen tulosten mukaan kodin sisältöön katsottiin kuuluvan mm. perhe, muistot, muurin lämpö ja kodin henki. Kodin ympäristö eli paikka missä koti sijaitsee, oli kaikkien haastateltujen mielestä tärkeä kodin sisältöön vaikuttava tekijä. Lisäksi kodissa tärkeitä muita asioita olivat itsemääräämisoikeus ja raha-asiat.

Kodissa merkityksellisiä asioita olivat mm. vapaus; kotona saa olla oma itsensä, siellä ei tarvitse teeskennellä eikä näytellä. Toisaalta ympäristö, valokuvat ja perhe sekä ruuanlaitto olivat tärkeitä, sekä se, että mies oli kodin rakentanut. Lisäksi kodissa tärkeänä koettiin, että on lämmin pirtti ja leipää sekä piha, jota ”kupsuttaa”. Kodin merkitys oli kaikkien haastateltujen mielestä myös muuttunut iän myötä siten, että kodissa viihdyttiin nyt yksin, omien ajatusten ja muistojen kanssa, eikä kotoa enää haluttu niin usein vierailulle tai asioille, eikä enää mielellään muutettaisi. Koti antoi myös monelle voimia olemalla tuttu ja turvallinen. Lasten apu oli silti arjen sujumisen kannalta monelle tärkeää.

Tutkimuksen tulokset vahvistivat käsitystä siitä, että iäkkäät viihtyvät kotona ja haluavat asua kotonaan niin pitkään kuin mahdollista.

SIGNIFICANCE OF HOME TO AGED PERSON

Halminen, Tarja

Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme of social Service

Orientation alternative: Guidance of the Social Counselling

December 2009

Tutor: Kivenmaa, Anne

PLC: 37,232

Number of Pages: 34

Key Words: A home, significance, an aged person.

The purpose of this thesis was to explore the significance of home to aged person. A goal within the study was to bring out the significance of home in experience oneself aged, by aged persons` own words; which matters are important in home. Will the home help aged to manage? Will the home maintain aged person`s ability to function or will it spend too much of the remaining resources? And if the familiar home helps the aged to manage and stay astir, what things in home affect on that?

A qualitative study was chosen as a research method and it was carried out as a theme interview, in spring 2008. Five over 80 years old persons from Ulvila were interviewed for this study. In addition to questions about ones background, interviewees were asked about the history of, the content of and the significance of home.

According to the results of this study the content of home was seen to include among other things family, memories, and warmth of the fireplace and spirit of the home. The surroundings of home or the location of home was considered as an important factor in the content of home by all interviewees. Additionally things such as autonomy and money issues were also considered as important factors in content of home.

Significant matters in home were among other things freedom; in home one can be oneself, one don`t have to pretend or act there. At the same time the environment, photographs, family and cooking and the fact that home was built by ones husband were considered to be important. Important things in home were also that the home was warm and one had bread to eat and yard to "grub". According to all interviewees the significance of home had changed along ageing thereby that one now enjoyed being alone at home with one`s own thoughts and memories. One wasn`t so willing to go visiting or to run errands nor wasn`t one willing to move anymore. Home gave strength to many interviewees by being familiar and safe. The help of the children were still important to many interviewees in condition of managing the everyday routines.

The results of the study strengthened the idea that the aged enjoy being at home and want to live there as long as possible.

SISÄLLYS

1.	JOHDANTO	6
2.	KODIN MERKITYS IÄKKÄÄLLE	7
2.1.	Koti.....	7
2.2.	Merkitys	8
2.3.	Iäkäs	9
2.4.	Elintilan kokeminen	9
2.5.	Kodin merkitys.....	10
3.	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSMENETELMÄ	12
3.1.	Taustatiedot	13
3.2.	Teemat ja kysymykset.....	13
3.2.1.	Kodin historia ja sisältö.....	13
3.2.2.	Kodin merkitys.....	14
4.	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	15
4.1.	Aineiston purku	16
4.2.	Aineiston analyysi.....	16
4.3.	Tutkimuksen luotettavuus	17
5.	TULOKSET JA TULOSTEN TARKASTELU.....	18
5.1.	Taustatiedot	18
5.1.1.	Syntymävuosi ja ammatti.....	18
5.1.2.	Siviilisääty ja perhe	19
5.1.3.	Asumismuoto ja asunnon hallintaperuste	19
5.2.	Kodin historia.....	19
5.3.	Kodin sisältö	20
5.4.	Kodin merkitys.....	22
5.4.1.	Rakkain koti ja mitä kodista jäätäisiin kaipaamaan	23

5.4.2. Kodin merkityksen muuttuminen ja kotona tarvittavat tukimuodot	24
5.4.3. Arvosana omalle kodille	26
5.4.4. Neuvoja nuorelle, joka perustaa omaa kotia	26
5.4.5. Palaute päättäjille	27
6. POHDINTAA	27
LÄHTEET.....	30
LIITTEET	

1. JOHDANTO

Suomen ikääntymispolitiikan julkilausuttuna tavoitteena on, että mahdollisimman moni ikääntynyt voi elää itsenäisesti omassa kodissaan ja tutussa asuinympäristössään, läheistensä ja sosiaalisten verkostojensa keskuudessa. (Vaarama ym. 2001, 7).
Mutta, mitä tai mikä koti on? Mitä koti merkitsee?

Kodin määritelmää voidaan helposti pitää itsestäänselvyytenä, mutta sitä se ei ole. (mm. Vilkkonen 2006). Määrittelyä vaikeuttavat ainakin seuraavat seikat: Koti on muuta kuin seinät ja katto, se on erilainen ihmiselle eri ikäkausina ja jokainen yksilö kokee kotinsa omalla laillaan; eli kahta samanlaista kotia ei ole olemassa. Lisäksi ihmisellä voi elämänsä aikana olla useita koteja tai joku voi asua lapsuudenkodissaan koko ikänsä.

Koska ikääntyneiden osuus väestöstä kasvaa tulevaisuudessa niin kotona asuminen, siinä tukeminen ja näihin liittyvien asioiden tutkiminen tulevat yhä tärkeämmiksi. Useiden eri lähteiden mukaan ikääntyvät haluavat asua kotonaan mahdollisimman pitkään. (Noppari & Tanttinen 2004, 11; Lemponen 2001, 23; Vaarama, ym. 2001, 7; Harlamov & Puputti 1994). Kodin merkitystä iäkkäälle on kuitenkin Suomessa tutkittu melko vähän. (vrt. Vilkkonen 2006). On myös huomioitava, että jos kotiin jäädyään yksin, ilman tarpeellista apua, koti voidaan kokea myös ongelmana.

Tällä tutkimuksella pyritään tuomaan kodin merkitys esille iäkkäiden itsensä kokemana, heidän omin sanoin; mitkä asiat ovat kodissa tärkeitä, auttaako koti jaksamaan, ylläpitääkö koti iäkkään toimintakykyä vai kuluttaako se liikaa jäljellä olevia taloudellisia, fyysisiä tai psyykkisiä resursseja? Entä jos oma tuttu koti auttaa jaksamaan ja pysymään liikkeellä, niin mitkä seikat kodissa siihen vaikuttavat?

Tutkimus on aiheellinen ja ajankohtainen. Mm. Anni Vilkon (2006) mielestä julkisuus ja monet tutkimuksetkin hokevat tätä samaa mantraa - 'kotona niin kauan kuin mahdollista' - pohtimatta tarkemmin sitä, mitä koti oikein on. Koti on hänen mukaansa jäänyt tutkimuksen katveeseen ja käsitettä pitäisi avata enemmän. Nyt se on

eräänlainen itsestänselvyys. Myös Jyrki Jyrkämä sanoo Gerontologia- lehden artikkelissa (nro 2/2007, 108) kotihoidosta ja omaishoidosta seuraavaa: " Mutta tämä kotipuhe on saanut vahvan ideologisen virityksen: kotona nyt kerta kaikkiaan on parempi kuin laitoksessa. Mielestäni me tarvitsemme hyvää ja analyyttistä keskustelua siitä, mitä me oikein kodilla tarkoitamme ja mihin tämä kotilinja on myös johtamassa."

Sosionomiopinnoissani suuntautumisvaihtoehtonani on sosiaalipalvelujen ohjaus. Kiinnostus iäkkäiden kotioloihin ja -näkökulmaan on herännyt opintojen myötävaikutuksella ja oman sukulaisen kokemuksista. Koti onkin mielestäni mielenkiintoinen tutkimuskohde, niin inhimilliseltä kuin yhteiskunnalliselta kannaltakin.

2. KODIN MERKITYS IÄKKÄÄLLE

2.1. Koti

Koti Suuren suomalaisen sanakirjan (Nurmi 2004) mukaan on talo, asunto tai muu yleensä vakinainen asuinpaikka. Vuoden 1961 Nykysuomen sanakirja määrittelee kodin laajemmin. Sen mukaan koti on yhden tai useamman henkilön, tavallisesti perheen vakituinen asunto kaikkine huonekaluineen ja muine tavaroineen usein käsittään myös siinä asuvat henkilöt. Suomen kielen etymologisessa sanakirjassa (2004, 485) viitataan koti- sanan kohdalla suomensukuisille kansoille yhteiseen kota- sanan, josta nykyinen koti olisi johdettavissa. Alkuaan kodilla olisikin tarkoitettu keulanmuotoista asumusta, ihmisen suojaa ja turvaa ulkomaailmaa vastaan (Granö ym. 2004, 7-8). Joka tapauksessa kyseessä on ikivanha asumuksen nimitys.

Koti ei kuitenkaan ole vain paikka, jossa asutaan, sillä asunto muuttuu kodiksi vasta sen asukkaiden kokemuksen kautta. Kotiin liittyykin aina emotionaalisesti värittyneitä tunteita, joista tärkeimpiin kuuluu ihmisen perustarpeita tyydyttävä turvallisuuden, inhimillisen lämmön ja yhteisöllisyyden tunne. Koti syntyy ajassa, tekojen ja

toiminnan kautta. Se syntyy itse kunnostamalla ja kalustamalla, valitsemalla ne värit ja esineet, jotka kullekin yksilölle tuovat henkilökohtaisesti viihtyisyyttä, kodin tuntua (Granö ym. 2004, 9.)

Sosiologisesta näkökulmasta koti on monikerroksinen käsite. Kodissa yksityisen arjen uniikki tila ja yleiset kulttuuriset koodit sekoittuvat toisiinsa. Koti on myös osa identiteettiä ja itseilmaisua. (Kainlauri 1998, 184.) Anni Vilkon (2006) sanoin koti on henkilökohtaista tilaa, joka ilmentää minä - identiteettiä. Koti luo riippumattomuutta ja antaa yksityisyyttä, se myös suojelee intiimiyttä. Koti on hoivaava ympäristö olemalla se tuttu ja turvallinen ja se myös edustaa elämän jatkuvuutta. Koti on itseensä kiinni kasvanutta tilaa ja sen esinemaailma tukee elettyä elämäämme. Vilkon mukaa koti voi olla myös loukku, josta ei ole ulospääsyä.

Outi Tuomi-Nikula ym. (2004, 7) toteavat teoksensa ”Oma koti kullan kallis” johdannossa, että ollessaan kullan kallis koti on jotakin erityistä ja ainutlaatuista. Se on kultaakin kalliimpi. Monesti koti onkin suomalaiselle kullan kallis melkein kirjaimellisesti, sillä suomalaiset suosivat omistusasumista, varsinkin vähän varttuneemmalla iällä. Tuomi-Nikulan ym. mielestä omistaminen, oma, merkitseekin suomalaisille turvaa, vakautta ja varmuutta, sitoutumista tiettyyn paikkaan ja tiettyyn kotiin.

2.2. Merkitys

Sana merkitys tarkoittaa Suuren suomalaisen sanakirjan (Nurmi 2004) mukaan kahta asiaa. 1. merkitys on se, mitä jollakin halutaan ilmaista tai ilmaistaan (esim. sanalla on kaksi merkitystä). 2. merkitys on tärkeys, arvo (esim. keksinnön merkitys oli suuri). Tässä tutkimuksessa merkitys sanalla tarkoitetaan lähinnä sen 2. määritelmää.

2.3. Iäkäs

Suuren suomalaisen sanakirjan (Nurmi 2004) mukaan iäkäs on se, jolla on paljon ikää, pitkäikäinen, vanha. Käytännössä iäkkään määritelmä vaihtelee eri tahojen käytössä 65 – vuotiaasta eläkeläisestä yli 80 – vuotiaiseen. Mm. Jyrki Jyrkämä (2001, 281) kirjoittaa: ”Tänä päivänä Suomessa vanhana oleminen, vanhuus, siis alkaa 65 ikävuodesta, jolloin ihminen saavuttaa pääsääntöisesti eläkeiän ja luokitellaan vanhukseksi, vanhuspolitiikan kohteeksi.” Kuitenkin myöhemmin Jyrkämä (2001, 308) toteaa vuoden 1996 vanhuspoliittisen komiteamietinnön sijoittavan vanhuuden alkamisen jonnekin 75. ja 80. ikävuoden väliin korostaen suuria yksilöllisiä eroja.

Suomi on täynnä iäkkäitä ihmisiä, mutta harva haluaa olla ikäihminen tai vanhus, vaikka käyttäisi nimityksiä muista. Päijät-Hämeessä tehdyssä maakunnallisessa terveyden seurantatutkimuksessa kysyttiin myös ikääntyvien ikänimitysmielityksiä. Tulosten mukaan i-alkuiset sanat olivat hyväksytympiä, kuin v-sanat, mutta kuvaavimpana pidettiin seniori nimitystä. (Satakunnan Kansa 3.12.2007.)

Tässä tutkimuksessa käytetään merkitykseltään neutraalimpaa, mutta kohderyhmää silti kuvaavaa termiä iäkäs. Iäkkäällä tarkoitetaan gerontologisen näkökulman mukaisesti yli 80 -vuotiaista. Kronologista ikämääritystä (ikävuodet syntymästä tarkasteluhetkeen) käytetään sitä koskevasta kritiikistä (Rantamaa, P. 2001, 52- 55) huolimatta, sillä tämän tutkimuksen kohde ei ole vanheneminen eikä suoranaisesti ikään. Kronologisen iän käyttö on myös perusteltua, sillä se on selkeä, yhdenmukainen ja se auttaa haastattelun kohderyhmän rajaamisessa.

2.4. Elintilan kokeminen

Kodin merkityksen kokeminen on elintilan / ympäristön kokemista. Graham D. Rowles (1978) määrittelee ihmisen alueellisen elintilan kokemisen neljän osatekijän avulla. Nämä ovat toiminta, orientoituminen, tunne ja mielikuviutus. Rowlesin mukaan näiden osatekijöiden yhteisvaikutuksesta muotoutuu ihmisen jäsentynyt paikkakokemus. (suom. Sarola 1994, 117.) Lawton (1980, 17- 18) puolestaan liittää ympäristöön viisi erilaista hahmotustapaa: henkilökohtainen ympäristö (läheiset ihmiset),

ryhmäympäristö, suprapersonallinen ympäristö (ikä- ja tulotasorakenne), sosiaalinen ympäristö (yhteiskunnalliset tai poliittiset liikkeet) ja fyysinen ympäristö (luonto sekä rakennettu ympäristö).

Jyrkämän (1995, 165- 166) mukaan ikääntyvän ihmisen ympäristöä voi tarkastella useasta näkökulmasta. Tutkiessaan sosiaalista vanhenemista Jyrkämä piti keskeisenä sitä, millaisena ikääntyvät itse ympäristönsä havaitsevat ja kokevat, millaisia oikeuksia ja velvollisuuksia ja millaisia normatiivisia odotuksia he ikääntymiseen tai vanhana olemiseen näyttävät omassa ympäristössään liittävän.

Salonen (2007) taas jakaa sosiaalisen olomuotoisuuden neljään tasoon, joita ovat minä, toiminta, ympäristöt ja yhteiskunta. Näitä kaikkia sitoo aika yhteen. Omissa kodeissaan asuvien vanhusten sosiaalista minää kuvaavat persoonallisuuspiirteet, sosiaaliset tarpeet, elämänhallinta, elämänculun aikana tärkeäksi koetut asiat ja hengellinen elämä. Sosiaalista olomuotoisuutta kuvaava toiminta jakautuu toiminnan sisältöihin ja rytmiin, sosiaalisten suhteiden ylläpitoon sekä toiminnan sukupuolispesifisiin tunnuspiirteisiin. Vanhusten jokapäiväiset asuin- ja elinympäristöt muodostuvat puolestaan rakenteellisista tunnuspiirteistä, ympäristösuhteen ylläpidosta, kodista, palveluista, sosiaalisista verkostoista sekä kaupunkien ja maaseutukuntien alueellisista erityispiirteistä. Sosiaalinen olomuotoisuus historiallisyhteiskunnallisena ilmentymänä näyttäytyy yhteiskuntaluokkina, sosioekonomisina asemoina sekä sulkupolvea kuvaavina elämäntapoina ja elämäntyyleinä.

2.5. Kodin merkitys

Kodin merkitys on muuttunut monessa suhteessa. Ennen koti on ollut selkeämmin työn, perheen ja esimerkiksi kasvatuksen näyttämö. Kodin nykyaikaa taas kuvaavat sen tarjoama mahdollisuus saada aikaa itselle sekä erilaiset kotiprojektit, kuten sisustaminen. (Kainlauri 1998, 189.) Lapin yliopiston Kodin paikantaminen – tutkimushankkeen internet -sivujen mukaan: koti on edelleen merkityksellinen paikka ihmisen elämässä, mutta kotiin ja paikkaan kuulumiseen liittyvät kysymykset ovat muuttuneet entistä monimutkaisemmiksi. Kodin merkitykset ovat erilaisia eri ihmisryhmille paitsi perinteisillä ikään, sukupuoleen ja taloudelliseen asemaan liittyvillä ulottu-

vuuksilla myös yksilöllisiin preferensseihin, valinnanmahdollisuuksiin ja liikkumavaraan liittyvinä kysymyksinä.

Kotona ollaan vapaita, päätetään itse omista asioista ja kodista muodostuu ihmisarvon mitta. Monelle koti on täynnä tärkeitä asioita, rakkaita paikkoja ja sen ympäristö on tuttu ja turvallinen. Pitkät perinteet ja juurtuminen lisäävät kodin merkitystä. Myös sosiaaliset suhteet ja niiden antama tuki lisäävät kotona asumisen miellyttävyyttä. Toisaalta kotona asumiseen liittyy monia uhkia. Monet pelkäävät terveyden ja toimintakyvyn heikkenemisen vaikeuttavan kotona selviytymistä (Koskinen S. 2001, 70.) Vilkon (2006) mielestä nykyinen kotona vanhenemisen korostus ei ole sinällään väärä tai vastustettava, aina ei vain ole mahdollista vanheta kotonaan eikä aina pitäisi joutua sinnittelemään kotonaan.

Simo Koskisen (2004) mukaan kodin merkitys korostuu ihmisen vanhetessa. Myös Sirpa Anderssonin (Satakunnan Kansa 28.11.2007) vanhoja pariskuntia koskevan tutkimuksen mukaan kodin rooli korostuu pariskunnan ikääntyessä. Sarola (1994, 117) toteaa: ” ikääntymisen vaikutuksesta herkkyys fyysisen ympäristön piirteille voimistuu”. Sarolan mukaan ympäristö joko mahdollistaa selviytymisen myös toimintakyvyn heikentyessä tai alkaa muodostua yhä suuremmaksi esteetikijäksi tai uhkaksi. ”Kun ympäristöherkkyys lisääntyy fyysisen ja henkisen toimintakyvyn heikentyessä, niin sosiaalisesti ja historiallisesti omaksi koetun ympäristön vaikutus ja laatu ovat erilaisia verrattuna uuteen tai tuntemattomaan ympäristöön. Omalla paikalla on monia aktivoivia piirteitä. Tutusta paikasta ja siihen kytkeytyvistä muistoista tulee ”välittämisen ja huolehtimisen kenttä”, joka toimii tietynlaisena tuen lähteenä.” (Sarola 1994, 122.)

Tunteisiin, jotka liittyvät vanhan ihmisen ympäristön kokemiseen kiinnitti ensimmäisten joukossa huomiota O’Bryant (1982, 349- 363 ja 1983, 29- 44), joka tutki 80-luvun alussa kodin merkitystä ja arvoa vanhoille. Hänen tutkimustulostensa mukaan neljä keskeistä subjektiivista arvoa selittävät, miksi vanhat ihmiset ilmaisevat olevansa tyytyväisiä asumiseensa ja osoittavat voimakasta kiinnittymistä kotiin, vaikka asunnon objektiivinen laatutaso olisikin kehno. Ensimmäinen arvo on kodin edustamat perhesuuntautuneisuus. Koti on muodostunut perheidentiteetin symboliksi ja perheen jatkuvuuden osoitukseksi. Toisena arvona on taloudellisuus, eli on suhteelli-

sen edullista pysyä paikallaan. Kolmas arvotekijä on kodin status-arvo elämän saavutuksena ja symbolina. Neljänneksi vanhat ihmiset kiinnittyvät koteihinsa voimakkaasti, koska kotiympäristö vahvistaa selviytymisen tunnetta ja ylläpitää kykyä jatkaa tehokasta toimintaa kodin puitteissa.

Kodin merkitystä voidaan tarkastella myös sen puuttumisen näkökulmasta. Tuomi-Nikula ym. ilmaisevat asian näin: Oman kodin tulisi olla jokaisen oikeus. Ajatus kirkastuu silloin, kun ihmiseltä puuttuu tuo oikeus. Kodin puuttumista kuvaavaan ilmaisuun koditon liittyy väkevä emotionaalinen lataus. Koditon ihminen ei voi olla onnellinen, koska häneltä puuttuu yksi tärkeimmistä asioista elämässä; häneltä puuttuu oma paikka, oma reviiri, jota hän hallitsee (Tuomi-Nikula ym. 2004, 7.)

3. TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSMENETELMÄ

Tämän tutkimuksen tehtävänä on pyrkiä tuomaan esille iäkkäiden omin sanoin, mitä koti merkitsee heille. Tutkimus hakee vastausta seuraaviin kysymyksiin: Mitä koti on? Mikä tekee kodista kodin? Ihmiset, asiat, esineet ym. Mikä on kodin historia? Mikä kodeista on ollut rakkain? Mitä koti merkitsee iäkkäälle ihmiselle? Entä onko kodin merkitys muuttunut iän myötä?

Tutkimusmenetelmäksi valitsin kvalitatiivisen haastattelututkimuksen, koska tutkimuksen aihealueeseen kotiin liittyy paljon erilaisia tunteita ja mm. Hirsjärven & Hurmeen (1995, 15) mukaan haastattelu sopii lomaketta paremmin emotionaalisille ja intiimeille alueille. Laadullinen tutkimus mahdollistaa myös paremmin toimijoiden, tässä tapauksessa iäkkäiden, merkitysrakenteiden selvittämisen. (Metsämuuronen 2005, 167).

Toteutin tutkimuksen teemahaastatteluna. Teemahaastatteluun päädyin, koska kysymyksillä ei välttämättä ollut sama merkitys kaikille ja teemahaastattelu soi haastateltaville vapautta vastata omin sanoin. Se myös mahdollisti strukturoitua haastattelua

paremmin erilaisten merkitysten esilletulon. Lisäksi teemat auttoivat minua tutkijana pysymään aiheessa. Tutkimuksen teemat nousivat esiin tutkimustehtävän nostamista kysymyksistä. Käytännön haastattelua helpottivat taustakysymykset sekä muutama varakysymystä, jos haastattelutilanne olisi jumiutunut esim. tunnesyistä.

3.1. Taustatiedot

Taustatietoina kysyttiin syntymävuosi, siviilisääty, kodin asukkaat (asumistilanne), perhe- ja ammattitiedot sekä asumismuoto ja asunnon hallintaperuste.

3.2. Teemat ja kysymykset

Teemat ja kysymykset muotoutuivat kysymyksen; mitä koti merkitsee iäkkäälle ympärille. Lopulliset teemat olivat teema I; kodin historia, teema II; kodin sisältö ja teema III; kodin merkitys. Tavoitteena oli pitää teemojen lukumäärä pienenä, ettei tutkimus leviäisi liikaa. Mielenkiintoisia kysymyksiä ja puheenaiheita olisi ollut enemmänkin, mutta rajaamalla ja valikoimalla lopulliset teemat ja kysymykset saatiin esille. Kysymykset tarkistettiin koehaastattelun jälkeen ja niihin tehtiin tarvittavat muutokset. Haastatteluissa jokainen teema aloitettiin avoimella kysymyksellä, jonka jälkeen aihetta tarkennettiin.

3.2.1. Kodin historia ja sisältö

Kodin historia teemalla selvitettiin haastateltavan ja kodin historiaa. Teeman avulla saatiin vastauksia seuraaviin kysymyksiin: kotien lukumäärä ennen nykyistä, kauanako on nykyisessä kodissa asunut ja mikä oli nykyiseen kotiin muuton syy? Kodin historia oli monelle miellyttävä puheenaihe ja muistelu täytyikin useasti keskeyttää, jotta päästiin takaisin teemojen aiheisiin.

Kodin sisältö teemalla tutkittiin mitä ja keitä koti sisältää? Tavoitteena oli saada haastateltavan oma kuvaus kodin sisällöstä. Teeman tarkoitus on myös avata käsitettä

koti ja olla johdantona teemalle 3. Kodin sisältöä jaoteltiin ihmisiin, esineisiin, asioihin, paikkaan ja mahdollisiin muihin tekijöihin, kuten lemmikit tai muut edellisiin kuulumattomat asiat. Kodin sisältö osoittautui hieman hankalammaksi teemaksi, sillä kodin sisältöä ei ehkä oltu niin paljon tietoisesti mietitty ja eritelty. Syventävillä kysymyksillä tämäkin teema sai vastauksia.

3.2.2. Kodin merkitys

Teemalla haettiin vastauksia kysymyksiin: mitkä asiat kodissa ovat tärkeitä (näkyvät ja näkymättömät asiat), onko kodin merkitys muuttunut iän myötä, jos on, niin miten, onko kodissa ongelmalliseksi koettuja asioita (~ pärjääkö haastateltava kotona), mikä jäisi kaipaamaan jos muuttaisi pois? Lisäksi kysyttiin kodin arvoon ja tärkeyteen liittyen haastateltavan arvosana 4-10 omalle kodille.

Haastateltavan kodissa tärkeinä pitämiä asioita pyrittiin myös saamaan esille kysymällä mitä neuvoja hän antaisi nuorelle, joka on perustamassa omaa kotiaan. Lopuksi kysyttiin vielä, mitä palautetta haastateltava antaisi yhteiskunnan päättäjille iäkkäiden asumiseen tai muuhun liittyen. Kysymys esitettiin ajatusleikkinä, että paikalle saataisiin joku yhteiskunnan päättäjistä ja hänelle saisi sanoa jotain iäkkäiden kotona asumiseen tai muuhun liittyvää ja se myös toteutuisi. Kysymyksellä pyrittiin saamaan esiin iäkkään mielipiteitä ja samalla sen oli tarkoitus toimiva myös eräänlaisena loppukevennyksenä.

Siltä varalta, että keskustelu olisi nostanut kovin voimakkaita tunteita tai muistoja mieleen tai haastateltava jumiutuisi, oli ennakkoon mietittynä vara-aiheita. Mahdollisia vara-aiheita olivat lemmikkieläimet, naapurit tai talon tai asunnon kunnostustyöt.

4. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimukseen oli tarkoitus haastatella kotona asuvia iäkkäitä. Ongelmana oli miten saada sellainen ryhmä kokoon. Mieleeni tuli minulle entuudestaan tuttu Pappilanlammen Palvelukeskus ja sen päivätoiminta. Otinkin yhteyttä Pappilanlammen Palvelukeskuksen johtaja Kaija Niemiseen hyvissä ajoin ennen suunniteltua tutkimusajankohtaa ja hänen neuvostaan tein tutkimuslupahakemuksen Ulvilan vanhustenhuoltoyhdistykselle maaliskuussa 2008. Lupa myönnettiin, joten kävin huhtikuussa 2008 esittäytymässä Pappilanlammen Palvelukeskuksessa eräälle päivätoiminta ryhmälle. Samalla sain kartoitettua tutkimukseen osallistumisen halukkuutta ja kerättyä halukkaiden yhteystiedot. Innostuneita ei aivan ollut tarpeeksi, joten Pappilanlammen työntekijän avustuksella sain muutaman yhteystiedon lisää. Soittokierros tuotti 6 aiottua haastattelua täyteen. Muutamat halusivat muistutussoiton edellisenä päivänä ja yksi perui siinä vaiheessa. Erään omainen soitti, että haastateltava oli päässyt kuntoutukseen, joten jo toinen haastattelu peruuntui. Sain paikattua tilanteen uudella haastateltavalla.

Tutkimukseen haastateltiin lopulta viittä vähintään 80- vuotiasta ulvilalaista. Tarkoitus oli saada haastateltaviksi iäkkäitä, jotka asuivat vielä omassa kodissaan ja toimintakykynsä puolesta sopivat haastateltaviksi. Yksi haastatteluista jouduttiin tässä vaiheessa jättämään pois aineistosta haastateltavan huonon muistin takia. Koska tavoitteena oli haastatella viittä tai kuutta iäkästä, niin tämä haastattelu korvattiin. Täydennyshaastattelu saatiin Pappilanlammen Palvelukeskuksen toimintaan kuulumattomalta, sillä haastattelu tarjoutui eteen juuri oikealla hetkellä ja haastateltava täytti kaikki kohderyhmälle asetetut muut vaatimukset.

Haastattelut suoritettiin toukokuun 2008 aikana ja ne toteutettiin kaikki haastateltavien kodeissa. Varavaihtoehtona kuitenkin oli, että haastattelu olisi haastateltavan toiveesta voitu toteuttaa myös Pappilanlammen Palvelukeskuksessa. Haastattelurunko pyrittiin käymään teemoittain läpi kaikkien haastateltujen kanssa samassa järjestyksessä. Haastattelujen kesto vaihteli tunnista kahteen tuntiin. Haastattelut nauhoitettiin, sillä pitkää keskustelua olisi ollut mahdoton kirjata paperille tarkasti ja jo tämän

yrittäminen olisi vienyt haastattelijan huomion pois keskustelusta ja haastateltavasta. Kukaan haastateltavista ei vastustanut nauhoitusta millään tavalla, muutama tosin varmisti, etteivät nauhat mene esim. radioon. Alussa moni arasteli ja puhui virallistemmin, mutta haastattelun edetessä nauhoitus näytti jopa unohtuvan.

4.1. Aineiston purku

Aineiston purku ja litterointi aloitettiin haastattelujen jälkeen. Teknisten ongelmien ja käytännön järjestelyjen vuoksi aineiston purku saatiin päätökseen vasta syksyllä 2009. Nauhoilta litteroitiin puheen lisäksi tauot, huudahdukset, naurut ja itkut. Yhden haastattelun kohdalla tutkija ei ollut huomannut nauhan puolen loppumista ja loppuhaastattelusta oli osa pois. Puute huomattiin kuitenkin heti haastattelun jälkeen, joten lopun vastaukset saatiin heti tuoreeltaan kirjattua muistiin.

Joidenkin haastateltujen puhe rönsysi niin vauhdilla, että vasta aineistoa purkaessa huomasi jonkun kysymyksen jääneen vaille vastausta. Tutkimusaiheessa pysyminen oli myös joidenkin haastateltujen kohdalla haastavaa, sillä juttu alkoi monesti alku-kankeuden jälkeen luistaa ja haastattelijan täytyi ohjata monesti keskustelu takaisin aiheeseen.

4.2. Aineiston analyysi

Aloitin aineiston analyysin lukemalla haastattelut läpi kahdesti. Lukiessani tein kyynnällä merkintöjä ja alleviivasin vastausten pääkohtia. Tämän jälkeen kirjasin kaikki teemat ja niiden pääkohdat kaikki samalle suurelle paperille. Näin kokonaisuus oli pääpiirteissään yhtenäisesti nähtävillä. Päätin mitä menetelmää käyttäisin aineiston analyysissa vasta itse analyysivaiheessa. Päädyin aineistolähtöiseen sisällönanalyysiin, koska sitä voidaan käyttää laadullisessa tutkimuksessa monin tavoin. (Andersson 2007, 48) Erittelin ja tulkitin teemoista sitä, mitä haastatellut toivat esiin ja jäsensin sitä. Sisällönanalyysissa etsin merkityksiä ja aineistosta alkoi myös nousta yhtenäisyyksiä ja eroavaisuuksia. Tämän jälkeen luin haastattelut vielä läpi.

4.3. Tutkimuksen luotettavuus

Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuuden arviointi pelkistyy kysymykseksi tutkimusprosessin luotettavuudesta. Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana onkin tutkijan avoin subjektiviteetti ja sen myöntäminen, että tutkija on tutkimuksensa keskeinen tutkimusväline. Näin pääasiallisin luotettavuuden kriteeri onkin tutkija itse (Eskola & Suoranta 1998, 211.) Olenkin tutkimusprosessin aikana pyrkinyt tiedostamaan omia ennakoajatuksiani ja odotuksiani sekä asenteitani ja tiedostanut niiden vaikuttavan tutkimuksen tuloksiin, tahdoin tai en.

Tutkimuksen toteutuksen eri vaiheissa kiinnitin luotettavuuteen huomiota. Teema ja kysymysrunгон käsittelin haastatteluissa aina samassa järjestyksessä. Kaikki haastattelut nauhoitettiin, joten vastaukset oli mahdollista kuunnella uudestaan, mikäli jotain jäi epäselväksi. Nauhurin käyttö tässä oli mielestäni luotettavampaa kuin kirjallisten muistiinpanojen käyttö. Nauhoja purkaessani käytin aina samaa menetelmää eli kirjoitin puhutun sanasta sanaan. Merkitsin myös tauot ja muut huomiot samalla tavalla. Analyysivaiheessa oma tutkijan vaikutus oli suurimmillaan itse haastattelun vuoro-vaikutuksen jälkeen, sillä periaatteessa kaikki tutkimustulokset ovat tulkintaa.

Tutkimuksen eettisiin kysymyksiin kiinnitin myös huomiota. Ensimmäkin huolehdin kirjallisesti luvan Ulvilan vanhustenhuoltoyhdistykseltä olla yhteydessä päivätoimintaryhmiin. Kaikki haastateltavat päättivät itse halukkuudestaan osallistua haastatteluun. Lisäksi kaikki haastattelut tehtiin nimettöminä ja luottamuksellisesti. Haastateltavat saivat myös itse päättää halusivatko haastattelun tapahtuvan kotonaan vai Pappilanlammen palvelukeskuksessa. Moni haastatelluista oli huolissaan nauhojen kohdalosta ja lupasin tuhota nauhat, kunhan tutkimukseni olisi valmis. Tämän aion myös tehdä, vaikka samalla tuhoutuukin mielenkiintoista materiaalia.

5. TULOKSET JA TULOSTEN TARKASTELO

Tulokset ja tulosten tarkastelu – kappale rakentuu siten, että ensin olen esittänyt tämän tutkimuksen tulokset ja sen jälkeen samassa yhteydessä tarkastelen tuloksia ja vertaan niitä mm. aiempiin tutkimuksiin.

5.1. Taustatiedot

Kaikki haastatellut olivat naisia. Yksi peruuntunut sekä hylätty haastattelu olisivat olleet miesten haastatteluita. Tutkimukseen ei lähdetty väkisin hakemaan miespuolista näkökulmaa, vaan tyydyttiin tilanteeseen. Iäkkäistä naisia on myös väestössä enemmän, sillä yli 80 – vuotiaista oli naisia vuoden 2006 väestötilaston mukaan 150 778, kun vastaavan ikäisiä miehiä oli 61 669 (www.tilastokeskus.fi). Tuloksia tarkastellessa on hyvä muistaa, että ne edustavat naisnäkökulmaa kodin merkityksessä.

5.1.1. Syntymävuosi ja ammatti

Haastatelluista vanhin oli syntynyt vuonna 1917 ja nuorin vuonna 1925. Kolme haastatelluista oli 90 -vuotiaita tai yli (91v.). Kotiäiti oli ammattina kolmella. Kodin ulkopuolella töissä oli käynyt kaksi, kuitenkin siten, että kotityöt ja maatilatyöt tehtiin niiden lisäksi. Ammatikseen kotiäitinä olemisen ilmoittaneistakin yksi oli sodan aikana ollut palkkatöissä tehtaalla.

J.P. Roosin sukupolvimääritelmän mukaan haastatellut edustavat sekä sotien ja pulan sukupolvea (3) että jälleenrakennuksen ja nousun sukupolvea (2). Sotien ja pulan sukupolvi on syntynyt 1900- 1918 ja heidän kokemuksiaan ovat monenlaiset sairaudet, puute, sota, ponnistelut ja työnteko. Heidän tarinoitaan leimaa kokemusmaailman rikkaus ja sisäinen elämänhallinta. Jälleenrakennuksen ja nousun sukupolvi on syntynyt 1920- j 1930-luvuilla ja heillä on yhtäläisiä kokemuksia edellisen sukupol-

ven kanssa, mutta ovat päässeet enemmän osallisiksi hyvinvoinnista. Heille keskeisiä elämänalueita ovat työ, asunto ja elämän suuri murros sodan jälkeen. (Roos 1985, 24- 27, 33, 43- 44, 46; 1988, 27, 204- 205.)

5.1.2. Siviilisääty ja perhe

Kaikki haastatellut olivat olleet naimisissa. Naimisissa oltiin oltu vain yhden puolison kanssa, lyhimmillään 22 vuotta ja pisimmillään 70 vuotta. 4/5 haastatelluista oli leskiä ja yksi oli eronnut. Leskenä haastatellut olivat olleet lyhimmillään 2 vuodesta pisimmillään 42 vuoteen. Lapsia oli kaikilla haastatelluista ja lapsiluku vaihteli yhdestä kahdeksaan.

Suurella osasta vanhoista aikuisista on kokemusta avioliitosta. Vanhat miehet ovat useimmiten naimisissa ja vanhat naiset ovat useimmiten leskiä. Tätä selittää mm. se, että naiset ovat usein aviomiehensä nuorempia, mutta merkittävämpi tekijä on kuitenkin naisten pidempi elinikä; naisten keskimääräinen elinikä on 7 vuotta pidempi kuin miesten (Andersson 2007, 18.)

5.1.3. Asumismuoto ja asunnon hallintaperuste

Haastatelluista 2 asui kerrostalossa, 2 omakotitalossa ja 1 rivitalossa. Kaikki haastatellut omistivat asuntonsa. Asunnot olivat kooltaan 2 huonetta ja keittiö tai isompia. Haastattelussa ei erikseen kysytty kodin omistamisen tai asuntotyypin merkitystä, joten näistä ei kannata tehdä kovin pitkälle vietyjä johtopäätöksiä.

5.2. Kodin historia

Aikaisempia koteja oli haastatelluilla ollut 2-8, kuitenkin siten, että vain yhdellä haastateltavalla oli ollut enemmän kuin 5 kotia ennen nykyistä. Nykyisessä kodissa haastatellut olivat asuneet vähimmillään n. 10 vuotta ja enimmillään 61 vuotta. Syitä nykyiseen kotiin muuttamiseen olivat lasten läheisyys (2), miehen työpaikka, hissi ja

oma tila, jonne rakentaa. Kolme viidestä haastatellusta oli aikoinaan rakentanut talonsa puolionsa kanssa, mutta vain yksi asui enää kyseisessä talossa. Lisäksi yksi haastatelluista oli rakennuttanut talonsa itse eron jälkeen.

Kotien historia oli monenlaista ja mielenkiintoista. Siitä olisi saanut oman itsenäisen tutkimuksensa. Yhteistä kaikille oli pula ja puute kaikenlaisista asioista ja tarvikkeista, kun kotia perustettiin sodan aikana tai juuri sen jälkeen, joten historia näytti yhteiseltä Roosin (1984, 1988) sukupolvimääritelmän kanssa. Työiässä haastatellut olivat muuttaneet lähinnä puolison työ perässä, mutta eläkkeelle tai leskeksi jäätyään hakeuduttiin lapsia lähelle asuntoon, jossa voisi asua lopun ikäänsä.

5.3. Kodin sisältö

Kodin sisältöä jaoteltiin ihmisiin, esineisiin, asioihin, paikkaan ja mahdollisiin muihin tekijöihin. Kaikille haastatelluille perhe ja lapsi tai lapset olivat tärkeitä. Monilla omat lapset tai osa heistä oli jo eläkkeellä, mutta lapset olivat yhä osa kotia. Myös naapurit mainittiin, kuitenkin siten, että heidän merkityksensä oli menneisyydessä ollut suuri, ei enää niinkään. Esineistä haastatellut nimesivät tärkeiksi mm. muutamia huonekaluja, valokuvia ja puhelimen. Tärkeintä ei ollut niinkään yksittäiset huonekalut vaan se, että koti oli toimiva ja asuttava.

Sirpa Andersson (2007, 76) toteaa tutkittuaan vanhoja pariskuntia kahdestaan kotona, että koti on perheen paikka. Se on monenlaisen tekemisen ja vapaana olon paikka, se antaa identiteettiä ja sosiaalista statusta, se on myös ”palvelukeskus” ja yhdessä olon paikka. Sirpa Nykäsen (2007, 72) tutkimuksessa kodin sisätiloista nousivat merkityksellisiksi sauna, kodin mukavuus ja toimivuus. Tärkeitä olivat myös hissi ja esteetön, helppo ulos pääsy.

Kodin sisältöön kuuluvia asioita olivat myös mm. muistot, muurin lämpö ja kodin henki. Kodin ympäristö eli paikka missä koti sijaitsee, oli kaikkien haastateltujen mielestä tärkeä kodin sisältöön vaikuttava tekijä. Paikan haluttiin olevan rauhallinen. Lisäksi kodissa tärkeitä muita asioita olivat vapaus, itsemääräämisoikeus ja rahaasiat. Aiemmin joillekin olivat olleet tärkeitä lemmikit ja kotieläimet. Kodin sisältöä

ja sitä, mikä haastateltujen mielestä tekee kodista kodin, on vastausten esiintymisjärjestyksessä eritelty taulukossa 1.

KODIN SISÄLTÖ Mikä tekee kodista kodin?	nainen 90v.	nainen 91v.	nainen 90v.	nainen 82v.	nainen 83v.
ihmiset	lapset tuo kodin tuntua, naapurit ennen tärkeitä	perhe tärkeä	perhe	nykyään lapset tärkeitä	perhe, ihmiset tekee kodista kodin, jos on yksin koti on luotava yksin
esineet	puhelin, tarpeeksi huonekaluja, jotta toimiva, valokuvat	kirjat, jotkut huonekalut	jotkut valokuvat ja esineet	valokuvat	sänky, pöytä, tuolit, piironki, valokuvat
asiat	kodin henki, muistot tärkeitä, vaikka sekoittuvat edellisen kodin muistoihin	muistot	muurin lämpö; puulämpö, muistot		asuttava ja toimiva
paikka	aika tärkeä, se että on rauhallinen paikka	tärkeä	piha ja pihatyöt, ympäristö	tärkeä, kaipuu miehen kanssa rakentamaan kotiin	hyvin tärkeä, oma koti maailman paras paikka
muut	saa häärätä niin kuin tykkää, vieraat tervetulleita	se, mihin tavarat levittää, niin se on koti	mies rakentanut talon, yhteiset raha-asiat, sai olla kotona	kotieläimet, silloin kun niitä vielä oli, hyvät naapurit	muuri tärkeä, saa sauna silloin kun tykkää

Taulukko 1. Kodin sisältö; mikä tekee kodista kodin.

Myös Anderssonin (2007, 73) tutkimuksessa tuli ilmi paikan merkitys. Paikan merkitys oli useamman polven maatila, itse rakennettu omakotitalo, lasten kasvun ja kasvatuksen ympäristö, lähellä oleva entinen työpaikka tai ammatin nauttima arvostus. Vilkon (1997, 173) mukaan ikääntyessä sisätilan ja ulkotilan suhde voi radikaalisti muuttua, mutta sen nojalla ei ole mahdollista väittää, että kodin ympäristö ja sijainti menettäisivät merkityksensä.

Paikan merkityksestä J.P. Sarola (1994, 118- 120) puolestaan kirjoittaa, että ympäristön pysyvyys ja asumisen kesto lisäävät vanhojen ihmisten paikkaan liittyvien siteiden voimakkuutta, koska vuorovaikutuksessa tutun ympäristön kanssa muistot ja tunteet voidaan kokea yhä uudelleen. Tämä tuli hyvin esille muutaman haastatellun kanssa, tavassa miten he puhuivat yhdessä miehen kanssa rakentamastaan kodista. Muistot olivatkin monelle tärkeitä.

Jos eteen tulisi tilanne, että tarvitsisi muuttaa, esimerkiksi palvelutaloon haastatellut halusivat mukaansa mm. oman sängyn (3), valokuvia (2), oman lempituolin, kansioita, joissa kaikki äitienpäiväkortit, kirjoja ja television.

5.4. Kodin merkitys

Kodissa tärkeiksi koettuja asioita olivat mm. vapaus; kotona saa olla oma itsensä, ei tarvitse teeskennellä eikä näytellä ja ruuanlaitto. Toisaalta ympäristö, valokuvat ja perhe olivat tärkeitä, sekä se, että mies oli kodin rakentanut. Lisäksi kodissa tärkeänä koettiin, että on lämmin pirtti ja leipää sekä piha, jota ”kupsuttaa”. Muuri oli kahdelle merkittävä tekijä. Kahden haastatellun mielestä kodissa oli tärkeintä kokonaisuus *”En mä osaa sitä erotella.. ko, kaikki kuuluu elämään... kaikki ne on tärkeitä.. isommat ko pienemmätki asiat”* (nainen 83v.).

Myös Nykäsen (2007, 58) tuloksissa nousi kotona asumisen merkityksissä esiin vapauden merkitys, sillä 49 % vastaajista piti sitä tärkeänä. Tärkeitä olivat myös ympäristö, sosiaaliset suhteet ja kodin tunnearvo. Tuloksia vertaillessa on syytä muistaa, että jokainen ihminen mieltää kodin merkityksen oman maailmasuhteensa kautta ja jokaisen maailmasuhteeseen vaikuttaa oleellisesti muun muassa ikä ja koettu elämänhistoria. Tämä johtaa siihen, että yksilöiden kodin merkitys on erilainen. (Nykänen 2007, 21.)

Simo Koskisen (2004, 72) mukaan ikääntyneet perustelevat kotona asumisen ensisijaisuutta kokemuksella vapaudesta ja itsemääräämisestä, itsenäisestä elämästä, sosiaalisten suhteiden säilymisestä, asuinympäristöstä ja luonnosta, arvokkaasta elämästä, tasavertaisuudesta avunantajien kanssa, turvallisuudesta, oman minuuden vahvis-

tumisesta ja mahdollisuudesta ilmaista tunteita. Oma pieni tutkimusjoukkoni näyttäsikin edustavan hyvin ikäryhmänsä mielipiteitä.

5.4.1. Rakkain koti ja mitä kodista jäätäisiin kaipaamaan

Nykyistä kotiaan jotkut haastatelluista (2) eivät pitäneet kotina, vaan koti oli se, mikä oli yhdessä miehen kanssa aikoinaan rakennettu. Rakkain kodeista puolestaan vaihteli taulukko 2. mukaisesti lapsuuskodista nykyiseen. Nykäsen (2007, 73) tutkimuksessa nykyisen kodin paremmuus oli samaa luokkaa, sillä 45 % vastaajista piti nykyistä kotiaan parhaana asuinpaikkanaan ja 8 % vastanneista piti vastaavasti lapsuuskotiaan parhaimpana.

RAKKAIN KOTI	Vastausten lukumäärä
lapsuuskoti	1
itse rakennettu, entinen	2
itse rakennettu, nykyinen	2

Taulukko 2. Rakkain koti.

Perusteluina rakkaimmalle kodille oli lapsuudenkodin kohdalla, että se oli turvallinen ja siellä oli suuren perheen kaikki sisarukset lähellä. Joidenkin vastausten kohdalla menneisyys ja nykyisyys sekoittuivat ja haastattelun edetessä nykyisestä kodista puhuttiin positiivisemmin kuin alussa. Nähdäkseni tunnesiteet rakkaimpaan kotiin tulivat alussa voimakkaammin pintaan, kun puhuttiin mm. kodin historiasta ja kun sitten keskustelu eteni nykyisen kodin hyviin puoliin, moni pitikin nykyistä kotiaan hyvänä ja mieluisana.

Nykyisestä kodista haastatellut jäisivät kaipaamaan vapautta, melkein kaikkea ja ei mitään. Vastauksissa enemmän kaivattiin tai jäätäisiin kaipaamaan pihaa ja tekemistä

kuin yksittäisiä asioita. Kodistaan, ei mitään kaipaamaan jäävä, oli mielestään aloittanut valmistautumisen irrottautumaan kodistaan, jossa hän on asunut viimeiset 61 vuotta.

5.4.2. Kodin merkityksen muuttuminen ja kotona tarvittavat tukimuodot

Kaikkien haastateltujen mielestä kodin merkitys oli muuttunut iän myötä, siten, että koti koettiin vielä tärkeämmäksi paikaksi kuin ennen. Kodissa viihdyttiin yksin, omien ajatusten ja muistojen kanssa (2), eikä esimerkiksi kylään haluttu enää lähteä niin kuin nuorempana (2). Iän myötä myös muuttohalukkuus oli vähentynyt eikä enää mielellään muutettaisi. Iän myötä liikkuminen oli huonontunut monella vastaajista, mutta kotona liikkumisen koettiin olevan turvallista, sillä siellä on ”tutut nurkat” ja tavarat tutuilla paikoillaan. Kaikkien mielestä koti myös antoi voimia ja kotiin kaittettiin takaisin esimerkiksi vierailulta.

Anni Vilkon (1997, 172) mukaan koti tilana, josta käsin ylitetään seinien sisäpuolelle jäävän ja sen ulkopuolella olevan rajaa, saa vanhetessamme yhä suuremman merkityksen. Koti muodostaa keskiön, josta käsin erilaiset toimet vievät ihmistä milloin kauppaan, milloin vieraisille, kotiinpaluun ajatuksen sisältyessä itsestään selvästi toimintaan.

Kysymykseen, onko kodissa ongelmalliseksi koettuja asioita, vastattiin lähes poikkeuksetta ensin kieltävästi. Lisäkysymyksillä selvisi, että saunominen oli ongelma kahdella haastatelluista ja hissiremontti oli yhdellä ollut syynä viikon mittaiseen palveluasumisjaksoon. Muuten arjen toimintaa muokattiin oman toimintakyvyn mukaan ja monella lapset olivat arjen sujumisen kannalta tärkeässä roolissa. Haastatelluista jokainen laittoi itse ruokansa ja kaksi siivosi vielä kotinsa itse. Itsenäinen ulkoilu ei kuitenkaan onnistunut enää kuin kahdelta. Liikkumisvaikeuksista huolimatta kaikki haastatellut vaikuttivat vielä pärjäävän hyvin kotona.

Sirpa Anderssonin (2007, 81) mielestä vanhat ihmiset kokevat monesti, että päivittäiset askareet antavat sisältöä elämään eli ne ovat elämää. Elämä kotona ja kotitöiden tekeminen ylläpitävät itsetuntoa. Myös Päivi Setälän (1997, 121) mukaan tuttu ym-

päristö vahvistaa ja ylläpitää suorituskyykyä. Vanhojen ihmisten halukkuus pysyä vanhassa asuinpaikassaan perustuukin Setälän mukaan sekä haluun säilyttää identiteettiä että pyrkimykseen ylläpitää käsitystä omista kyvyistä ja osaamisesta tutussa ympäristössä.

Kodin ongelmallisia kohtia voidaan toisaalta tarkastella myös haastateltujen käytössä olevien tukimuotojen kautta. Kuten taulukosta 3. käy ilmi, ei yhdelläkään haastatelluista käynyt sillä hetkellä kotipalvelu tai kotisairaanhoido ja kuitenkin haastateltujen keski-ikä oli 87,2 vuotta.

TUKIMUODOT	
Keppi	1
Rollaattori	3
Turvapuhelin	2
Kotipalvelu	0
Kotisairaanhoido	0
Siivoaja	2
Pyykkipalvelu	1
Päivätoiminta sis. sauna	3
Saunapalvelu	1
Lapset käy kaupassa	3
Ruohonleikkuu apu	2

Taulukko 3. Käytössä olevat tukimuodot.

Päivi Setälän (1997, 113) mukaan suomalaiset vanhat naiset eivät ole juurikaan tarvinneet yhteiskunnan apua, vaan ovat lähes aina kyenneet selviytymään omin avuin. He ovat Pohjolan huonokuntoisimpia, mutta selviävät pisimmälle ilman yhteiskunnan palveluja.

5.4.3. Arvosana omalle kodille

Haastatellut arvioivat omaa kotiaan vanhalla kouluarvosana asteikolla 4-10 siten, että huonoin arvosana oli 8 ja paras 10. Omalle kodille annettujen arvosanojen keskiarvo oli 9. Hyvien arvosanojen perusteluna oli mm. se, että koti on tuttu ja turvallinen. Nykyisessä kodissa oli saatu olla puolison kanssa enemmän yhdessä ja myös muistot vaikuttivat arvosanaan. Toisaalta nähtiin, että kodin täytyy olla hyvä, kun on itse asiansa saanut järjestää. Kuten 83 -vuotias nainen asian ilmaisi ”*mää oon ihan tyytyväine, kyl mää annan kympin. Tämä elämä o semmost ko miks mää oon sen järjestäny... (naurua)*”. Myös vapaus päättää omista asioistaan ja esimerkiksi saunomisajan kohdasta olivat arvosanan perusteluina.

5.4.4. Neuvoja nuorelle, joka perustaa omaa kotia

Kodin merkitystä iäkkäälle lähestyttiin myös kysymällä mitä neuvoja hän antaisi nuorelle, joka perustaa omaa kotiaan. Tausta-ajatus oli, että kodin tärkeydestä ja merkityksestä saataisiin myös tätä kautta tietoa. Vastaukset olivat mielenkiintoisia, mutta kodin perustaminen oli kohderyhmällä vahvasti sidoksissa parisuhteeseen ja kolme viidestä antoikin vastauksenaan nuorelle parisuhde neuvoja. Kysymys ei siten toiminut kovin hyvin alkuperäisessä tarkoituksessaan, mutta vastaukset kuitenkin mielestäni kuvastavat kohderyhmän sukupolvea, henkilökohtaista historiaa ja maailmankuvaa, sillä kaikilla haastatelluilla juuri parisuhde oli kodin perustamisen syy. Parisuhdeneuvot koskivat mm. puolison kunnioittamista ja oman osuuden ymmärtämisestä esimerkiksi riitatilanteissa.

Kaksi neuvoa, jotka suoranaisesti liittyivät kodin perustamiseen, koskivat kodin sisältöä ja paikkaa sekä raha-asioita. ”*Nii juu, et tekkee sen semmoseks ko ihan itte haluaa, et jos joku tuntuu ettei ol mieluine, ni vaihtaa, niinko kalusteit ja semmossii. Ja tota tietysti paikka. Paikka jo merkitsee, et misä se on.*” (Nainen 91v.) 83 – vuotiaan naisen neuvo oli: ”*Hyvin tarkkaa täytyy laskee rahat, ettei men kaikkie mielijohitte perusteella... ostamaan, et mä otan tuan ja tuan, toi on kaunis ja sopii siihe ja se o sit vast semmost tullee, saa tul mielee, ko o varraa mil ostaa, eikä osta mittää vähittäismaksulla eikä vellaaks.*”

5.4.5. Palaute päättäjille

Haastattelun lopuksi haastatellut saivat antaa palautetta päättäjille. Haastatellut olivat pääasiassa vaisuja palautteenantajia, sillä asiat olivat monen mielestä hyvin. 2/5 toivoi, että joku kävisi säännöllisesti katsomassa. Lisäksi toivottiin, että vanhukset otettaisiin paremmin huomioon (1) ja että palveluista tiedotettaisiin paremmin (1). Eri palveluista ja tukimahdollisuuksista toivottiin kirjallista tietoa kotiin. Lisäksi päättäjiltä toivottiin mahdollisuutta yhden hengen huoneisiin laitoksissakin (1). Pieni koppikin riittäisi, kunhan olisi paikka, missä saisi olla välillä yksin. ”Niin, että sil olis se pieni oma koppi mis se sais yksin olla. Se o hyvi tärkee, se o nii tärkee asia et... Se et nämä poliitikot ja päättäjät, ne o nuarii ihmisii ja ne ei lainka kuvittel sitä, et ihmine tullee vanhaks ja saamattomaks ja se, se haluaa silti ol ihmine ja se haluaa silti ol viäl minä itte, jonkuverra... ja toivoisin et nämä päättäjät muistas, sen asian et heki on kerran vanhoi, menis sen vanhan ihmisen asemaan ja ruppeis siält kattomaan elämää, niinko tätä hetkee tai tätä päivää.” (Nainen 82v.)

6. POHDINTAA

Kaikki haastattelemani iäkkäät naiset olivat tyytyväisiä koteihinsa ja he asuivat mie-luiten kotona. Vain yksi oli alkanut valmistaa itseään vanhainkotiä varten. Toisaalta kaikkien terveydentila oli vielä suhteellisen hyvä ja lasten avustuksella arki sujui hyvin kotona. Ilman lasten apua olisi moni mielestäni tarvinnut ainakin kauppapalvelua. Naiset olivat myös taitavia muuntamaan töitään oman kuntonsa mukaan. Esimerkiksi pyykkien kuivumaan levittämiseen oli keksitty uusia sovelluksia. Haastattelemieni naisten keski-ikä oli korkea; 87,2 vuotta ja tämä sai pohtimaan, miltä tulokset olisivat näyttäneet 10 tai 20 vuotta nuorempien kohdalla?

Haastatteluaihe oli monenlaisia tunteita herättävä ja moni haastateltava päästi haastattelijan lähelle kertomalla vaikeitakin asioita. Luottamuksellisuuden ja vaitiolovel-

vollisuuden merkitys sosiaalialan työssä kirkastui mielessäni entisestään. Kohderyhmän korkea ikä oli minulle samalla kertaa sekä kunnia, että haaste. Haasteeksi sen teki mm. haastateltujen ikääntynyt muisti, sillä muutamien kohdalla oli havaittavissa pientä epätarkkuutta vastauksissa. Katsoin sen kuitenkin kuuluvan luonnollisena osana korkeaan ikään.

Haastateltujen nuoruudessa kotia perustettiin aikana, jolloin kaikesta oli pulaa. Ei ollut kaupassa tarjolla vaihtoehtoja, vaan oli otettava se mitä tarjolla oli, jos oli. Säännöstely, kortit ja kupongit rajoittivat paitsi ruokatavaroiden hankintaa, myös kaikkea kodin rakentamiseen ja sisustamiseen liittyvää. Onkin mielenkiintoista, miten aika ja yleinen hyvinvointi ovat muuttaneet kodin tavaramäärää. Nykyisestä sisustamisesta ja trendeistä ei varmasti osattu edes uneksia aikana, jolloin ei ollut varaa edes ikkunaverhoihin ja muotihameesta joutui maksamaan kuukauden palkan. Toisaalta nämä haastateltujen edustamat ikäpolvet ovat mahdollistaneet sen hyvinvointivaltion, jossa me nyt trendien mukaan sisustamme. Ja ehkä sisustaminen voidaan nähdä myös tapana toteuttaa itseään, sillä nykypäivänä moni hyöty tekeminen, kuten käsityöt, leivonta ja puutyöt on ulkoistettu ja me ostamme valmiit, teollisesti valmistetut lapaset, pullat ja naulakot ym. kaupasta.

Onko koti sitten muuttunut oleellisesti? Mielestäni koti sinänsä ei ole kovinkaan muuttunut. Me tarvitsemme kotia lähes samoihin tarpeisiin kuin 50 vuotta sitten. Yhteiskunta on sitä vastoin muuttunut paljon ja vaikuttanut kotiin monella tapaa. Ensinnäkin koti muutti maaseudulta kaupunkiin työn perässä. Hyvinvointi lisääntyi ja teollistumisen myötä koteihin alkoi ilmestyä mm. erilaisia kodinkoneita. Vapaa-aika lisääntyi. Hankittiin vapaa-ajan asuntoja, jolla kenties haettiin sitä menetettyä läheisyyttä luontoon. Nykyisessä tietoyhteiskunnassa ”kodin” voi jopa rakentaa jo virtuaalisesti, ilman hikeä ja rakkoja, ilman nauvoja. Kuitenkin koti antaa yhä meille suojaa ja lämpöä ja yhä me valmistamme aterioita kotona; vaikka ne olisivat vain mikroaterioita. Koti saattaa olla myös nykyajan kiireiselle ainoa rauhallinen paikka, jossa levätä ja kerätä voimia.

Tuloksissa minulle yllättävää oli, että lapsuudenkoti voi joillekin olla se kaikista rakkain koti. Tämä toi eteeni omat ennakko-odotukseni, jotka olin muokannut oman elämänhistoriani vaikuttaessa niihin. Millainen koti minulla olisi ollut lapsena jos

vielä vanhana ajattelin sen olleen rakkain kotini? Tai ajatellen kyseisen ihmisen elämänhistoriaa, mitä tapahtui kotoa muuttamisen jälkeen? Sota ja pula-aika ainakin, entä muuta? Vastaus muistutti minua siitä, että olemme kaikki yksilöitä, meillä on oma menneisyytemme ja omat tunteemme ja ajatuksemme.

Haastateltujen vaatimattomuus heidän antaessaan palautetta päättäjille laittoi myös pohtimaan. Ilmeisesti ihmiset, joiden menneisyyteen kuuluu sota ja pula kaikesta eivät ihan pienistä asioista valita. Toisaalta taas yhteiskuntaa ei ehkä nähdä syypäänä asioihin, sillä nykyinen yhteiskuntamuoto on kehittynyt vasta heidän keski-iässään. Joka tapauksessa kaikki olivat tyytyväisiä oloihinsa, sillä olihan heillä lämpöä ja leipää.

LÄHTEET

Andersson, S. 2007. Kahdestaan kotona. Tutkimus vanhoista pariskunnista. Stakes Tutkimuksia 169. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Andersson, S. 2007. Kahdestaan kotona. Tutkimus vanhoista pariskunnista. Satakunnan Kansan artikkelissa 28.11.2007.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Vastapaino.

Granö, P., Suominen, J., Tuomi-Nikula, O. (Toim.) 2004. Koti. Kaiho, paikka, muutos. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja IV. Turun Yliopisto, Pori. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Harlamov, A. & Puputti, I. (Toim.) 1994. Ikäihmisten näkökulmia vanhuspolitiikkaan. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskuksen raportteja ja selvityksiä 15. Helsinki.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1995. Teemahaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino.

Jyrkämä, J. 2007. Gerontologia- lehti nro 2/2007.

Jyrkämä, J. Vanheneminen ja vanhuus. 2001. Teoksessa Sankari, A. & Jyrkämä, J. (toim.) 2001. Lapsuudesta vanhuuteen –iän sosiologiaa. Vastapaino. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Jyrkämä, J. 1995. ”Rauhaisesti alas illan lepoon”? Tutkimus vanhenemisen sosiaalisuudesta neljässä paikallisyhteisössä. Tampereen yliopisto. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Kainlauri, A. 1998. Kohtaaminen kotityön näyttämöllä. Teoksessa Haverinen, R. Simonen, L. & Kiikkala, I. (Toim.) 1998. Kohtaamisia sosiaali- ja terveysalan areenoilla. Stakesin raportteja 221. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Koskinen S. 2004. Ikääntyneiden voimavarat. Teoksessa Ikääntyminen voimavarana. Tulevaisuusselonteon liiteraportti 5. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 33/2004. Helsinki: Edita Prima Oy.

Koskinen S. 2001 Kodin merkitys ikääntyneiden keskuudessa lapin haja-asutusalueella. Gerontologia 1/2001.

Lawton, M. Powell. 1980. Environment and aging. Monterey; Brooks/Cole Publishing Company.

Lemponen, V. 2001. Kotona mahdollisimman pitkään. Helsingin yliopiston maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus. Seinäjoki.

Metsämuuronen, J. 2005. tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Mieluummin seniori kuin kolmannessa iässä. Artikkelit Satakunnan Kansassa 3.12.2007.

Noppiari, E & Tanttinen, M-T. (Toim.) 2004. Arvokas vanhuus ja vanhustyön arvostus. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. B Raportteja 23. Helsinki: Multiprint Oy.

Nurmi, T. 2004. Suuri suomenkielen sanakirja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Nyky-suomen etymologinen sanakirja. 2004. Häkkinen, K. Juva: Bookwell Oy.

Nyky-suomen sanakirja. 1961. Porvoo: WSOY.

Nykänen, S. 2007. ”Kot’ on paras paikka” Kotona asumisen merkitys ikääntyvälle. KaupunkiElvin osaraportti 2. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.

Rantanen, P. 2001. Ikä ja sen merkityksiä. Teoksessa Sankari, A. & Jyrkämä, J. (toim.) Lapsuudesta vanhuuteen –iän sosiologiaa. Vastapaino. Jyväskylä: Gummeruksen Kirjapaino Oy.

Roos, J.P. 1988. Elämäntavasta elämänkertaan. Helsinki: Tutkijaliitto.

Roos, J.P. 1985. Elämäntapaa etsimässä. Tutkijaliiton julkaisusarja 34. Helsinki: Tutkijaliitto.

Rowles, G.D. 1978. Prisoners of space? Exploring the geographical experience of older people. Westview Press, Boulder, Colorado.

Sarola, J.P. 1994. Asuinympäristön ja paikan merkitys vanhalle ihmiselle. Teoksessa Uutela, A. & Ruth, J-E. (toim.) Muuttuva vanhuus. Gaudeamus. Tampere; Tammer-Paino Oy.

Setälä, P. 1997. Iäkkäät kaupunkilaisnaiset selviytyjinä. Teoksessa Karisto, A. (toim.) Vanhuus kaupungissa. Miina Sillanpään syntymän 130-vuotisjuhlakirja. Juva: WSOY.

Tuomi-Nikula, O. 2004. Teoksessa Granö, P., Suominen, J., Tuomi-Nikula, O. (Toim.). Koti. Kaiho, paikka, muutos. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja IV. Turun Yliopisto, Pori. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Vaarama, M. Luomahaara, J. Peiponen, A. & Voutilainen, P. 2001. Koko kunta ikääntyneiden asialle. Stakesin raportteja 259. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Vilkko, A. 1997. Ikääntyminen, muistot ja koti. Teoksessa Karisto, A. (toim.) Vanhuus kaupungissa. Miina Sillanpään syntymän 130-vuotisjuhlakirja. Juva: WSOY.

Internetlähteet:

Koskinen S. 2004. Kiikkustuoli –lehti. Artikkel: Vanhuus ja hyvä elämä - mitä siihen tarvitaan? http://www.salva.fi/kiikkustuoli_2004_vanh.html

Lapin yliopisto 2007. Kodin paikantaminen –tutkimushanke.
<http://www.ulapland.fi/?deptid=16109>

Salonen, K. 2007. Väitöskirja.
http://www.jyu.fi/ajankohtaista/arkisto/2007/11/tiedote-2007-11-13-10-45-10-265578/base_view

Vilkko, A. 2006. Kodin merkitys vanhetessa? Helsingin yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitos. Luento, Gerontologisen sosiaalityön kehittämishankkeen seminaarissa Kohtaamisia arjessa – Etiikka ja ihmiskuva vanhustyössä.
www.socca.fi/gero/aineistot/vilkko.doc

Väestötilasto 2006. [Www. tilastokeskus.fi](http://www.tilastokeskus.fi).

LIITTEET

Tarja Halminen

25.3.2008

Uvilan Vanhustenhuoltoyhdistys/
Kaija Nieminen
Pappilanlammen palvelukeskus

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

Olen Tarja Halminen ja opiskelen Satakunnan ammattikorkeakoulussa, Harjavallan toimipisteessä sosionomiksi. Suuntautumisvaihtoehtonani on sosiaalipalveluiden ohjaus ja mm. tätä kautta olen kiinnostunut iäkkäiden asumismuodoista. Opinnäytetyönäni teen haastattelututkimuksen kodin merkityksestä iäkkäälle.

Haen tutkimuslupaa, jotta voisin lähestyä Pappilanlammen palvelukeskuksen päivätoiminnassa tai kuntopiirissä käyviä ihmisiä, jotka ovat vähintään 80-vuotiaita ja asuvat kotonaan. Kohderyhmäni koostuisi 5-6 vapaaehtoisesta. Haastattelut olisi tarkoitus toteuttaa toukokuun 2008 aikana.

Terveisin

Tarja Halminen